Unes excavacions han descobert una sèrie d'instal·lacions portuàries antigues als afores d'Istanbul. Colgats al fang també hi ha vaixells bizantins extraordinàriament rars.

EL TEMPS

Batalla naval amb "foc grec", un primitiu llançaflames que va sembrar el pànic en la flota àrab.

Mar dels corsaris

Quan l'any 678 després de Crist una flota àrab va travessar el Bòsfor, el moll occidental de la cristiandat es trobava per primera vegada davant d'un abisme. Naus panxudes navegaven per aquella zona plenes de mujahidins ansiosos per entrar en combat i de sotmetre Europa a una nova religió, l'islam.

Bizanci, també anomenada la Roma d'Orient o Constantinoble, era situada a la part europea de l'actual Istanbul. Era la ciutat més impressionant del món occidental, envoltada per unes altíssimes muralles de color de mel amb 370 torres considerades inexpugnables i guarnida amb grans jardins, estàtues de marbre i esglésies, entre les quals destacava l'Hagia Sofia. Just davant la costa, al palau imperial, governava un home vestit amb una rígida sotana de brocat que es feia anomenar Christo Autocrator, "sobirà il·limitat en Crist".

Aquells mariners àrabs volien fer fora d'Orient precisament aquell personatge. Però aquell cop no hi van reeixir. La flota bizantina, alertada, va aconseguir trencar el setge àrab. La Roma d'Orient va fer servir per primera vegada una nova arma: el "foc grec", una bomba incendiària feta de sofre i salnitre que els comandants de les naus cristianes escampaven amb llançaflames des de la proa dels vaixells ("sifons"). Els àrabs no tenien res per enfrontar-s'hi. De moment.

Això és el que se'n sap per referències escrites, però fins ara encara no n'hi havia proves directes. Arqueòlegs de l'Institute of Nautical Archaeology (INA) acaben de trobar restes de dàrsenes d'inicis de l'edat mitjana durant la perforació d'un túnel al barri de Yenikapi. Els taulons corcats sobresurten del fang, cordes, quadernes i àncores rovellades. "Són restes de l'antic port de Constantinoble", explica Cemal Pulak el científic que dirigeix les excavacions per encàrrec d'una organització dels Estats Units. Fins ara s'han trobat restes de cinc vaixells naufragats, un dels quals, un vaixell de càrrega, conté àmfores de vi.

Tot i la descomposició dels cascs, els experts es mostren entusiasmats. "Gairebé no havia quedat res de la flota comercial i militar bizantina", explica l'expert en nàutica Ronald Bockius, del museu central romano-germànic de la localitat alemanya de Magúncia. "Fins ara només s'havien descobert i examinat uns pocs vaixells, ens falta una visió més extensa."

Els científics s'alegren sobretot de la troballa d'un dromó, el vaixell militar més important de l'imperi romà d'Orient. Servia tant per a l'atac com per a la defensa, i també com a vaixell policia contra els pirates. Centenars d'aquestes esveltes galeres travessaven el Mediterrani en el passat, però no se n'havia conservat cap.

EL TEMPS

Istanbul, Bizanci, Constantinoble, la ciutat sempre ha estat la porta d'Orient al Mediterrani.

Els textos permeten deduir que els dromons feien 36 metres d'eslora i 4,4 de mànega. Cadascun dels dos pisos comptava 50 remers. Quan mantenien un ritme ràpid, el vaixell podia assolir 7 milles marines per hora (13 km per hora). En combat, el capità dirigia l'esperó de la nau cap a l'embarcació adversària i ordenava l'abordatge. Per als atacs a distància, la coberta disposava de dues torres de combat per a 30-50 soldats que llançaven fletxes amb foc. Els sifons enviaven flames a uns quants metres de longitud.

Malgrat que posseïa una tecnologia superior, el món cristià va ser vençut en poc temps. Amb l'ascens de l'islam també va néixer un terrible enemic amb els califes que residien a Damasc. L'any 697 es va perdre Cartago. Alexandria, l'antiga capital d'Egipte, també va ser conquerida pels àrabs. Amb una flota de 500 dromons, l'emperador romà d'Orient va oposar-hi resistència. Va dirigir l'esquadra cap al Nil. Tot va culminar amb una "batalla naval terrible", com diuen les fonts àrabs. Els cristians van ser derrotats. La seva sang, diuen les cròniques, "tenyia l'aigua de roig".

A partir del 820 la situació va empitjorar. Creta i Sicília, després d'una lluita aferrissada, també van passar a mans musulmanes. A més, a les fronteres del nord arribaven altres enemics: *peçenek* (els antics turcs), búlgars i russos. L'any 907, els víkings envoltaven les torres daurades de Bizanci. Poc després l'immens imperi es disputava les seves possessions italianes amb els emperadors alemanys. Alhora proliferava la pirateria. Bandits de l'Orient, i

EL TEMPS

Restes de naufragi trobades a Istanbul: cascs en descomposició del port d'un imperi enfonsat.

també indesitjables normands, escampaven la inseguretat pel Mediterrani. Mallorca va esdevenir un niu de corsaris. Els comerciants de Constantinoble només gosaven sortir a mar si eren acompanyats d'una escorta. El Mediterrani era un "estany" a les ribes del qual hi havia moltes granotes, deia Plató. Per a la Roma d'Orient, al final n'hi havia massa.

Les restes trobades pertanyen a aquesta fase de decadència. Les anàlisis indiquen que es van enfonsar al port entre els anys 1000 i 1010. "Potser a causa d'un terratrèmol", com explica l'investigador Pulak. El port ja estava cobert de sorra. La profunditat de l'aigua era només d'1,50 metres. L'imperi romà d'Orient ja no tenia diners per reactivar el seu port?

Se sap que Bizanci es va veure sacsejat pel dèficit fiscal i per les guerres civils durant els segles XII i XIII. Venècia li va usurpar la supremacia marítima. Una única ciutat era ara més forta que la Roma d'Orient, gloriosa en altres temps. Portadora de l'esperit i de la cultura, protectora de l'antiga herència que es marcia de cansament a la Banya d'Or.

L'any 1453 va ser el del cop definitiu. Els temibles otomans van superar les muralles de Constantinoble i van esborrar aquell fràgil gegant del mapa polític. Només van quedar 8.000 soldats defensant la ciutat.

Ni tan sols la famosa flota no va poder canviar el curs dels esdeveniments. Per una raó: n'havien hagut de prescindir per manca de diners.

Matthias Schulz i Bernhard Zand
© Der Spiegel —EL TEMPS
Traducció: David Egea

MATCH POINT